

Komitet praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych

**Uwagi końcowe dotyczące VI okresowego sprawozdania
Polski***

1. Komitet praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych rozpatrzył VI okresowe sprawozdanie Polski dotyczące wdrażania Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych (E/C.12/POL/6) podczas 55. i 56. posiedzenia, które odbyły się 21 i 22 września 2016 r. (E/C.12/2016/SR.55-56), a poniższe wnioski końcowe przyjął podczas 79. posiedzenia, które odbyło się 7 października 2016 r.

A. Wprowadzenie

2. Komitet z zadowoleniem przyjmuje przedłożenie VI okresowego sprawozdania Polski oraz pisemnych odpowiedzi Państwa-strony na listę zagadnień (E/C.12/POL/Q/6/Add.1). Komitet z zadowoleniem przyjmuje konstruktywny dialog z wielosektorową delegacją wysokiego szczebla.

B. Aspekty pozytywne

3. Komitet z uznaniem odnotowuje ratyfikację przez Państwo-stronę Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych w 2012 r. oraz Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy o pracy na morzu z 2006 r. – również w 2012 r.

4. Komitet z uznaniem odnotowuje także środki prawne, administracyjne i instytucjonalne podjęte przez Państwo-stronę celem promowania korzystania z praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, na które składają, między innymi:

- a) ustawa z 14 marca 2014 r. o zmianie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz niektórych innych ustaw,
- b) ustawa o zmianie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (2016 r.),
- c) zmienione postanowienia ustawy z 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym,

- d) Krajowy program przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu 2020,
- e) Program integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014–2020.

C. Główne powody zaniepokojenia i zalecenia

Stosowanie Paktu

5. Odnotowując, że Konstytucja ustanawia prymat umów międzynarodowych nad prawem krajowym oraz że Pakt jest wymieniany przez sądy Państwa-strony, Komitet wyraża zaniepokojenie, że postanowienia Paktu traktowane są wciąż jako cele programowe, a nie za egzekwowalne przepisy, które można stosować bezpośrednio (art. 2).

6. Komitet zaleca Państwu-stronie:

a) zagwarantowanie, że postanowienia Paktu będą w pełni obowiązujące w ramach krajowego porządku prawnego i będą mogły być przywoływane przed sądem,

b) podjęcie działań w celu podniesienia świadomości obowiązku wdrażania praw wynikających z Paktu, zwłaszcza wśród pracowników wymiaru sprawiedliwości, parlamentarzystów, prawników i pracowników organów ścigania, a także wśród osób, którym prawa te przysługują,

c) Komitet zwraca uwagę Państwa-strony na komentarz ogólny nr 3 (1990) oraz komentarz ogólny nr 9 (1998), które dotyczą, odpowiednio, charakteru zobowiązań nałożonych na mocy Paktu i jego krajowego stosowania.

Krajowa instytucja praw człowieka

7. Komitet jest zaniepokojony wielkością środków przydzielonych Biuru Rzecznika Praw Obywatelskich w Polsce, które jest niewystarczająca, by Biuro mogło skutecznie wywiązywać się ze swych obowiązków (art. 2).

8. Komitet zaleca, aby Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich miało zapewnione niezbędne zasoby ludzkie i techniczne, umożliwiające pełne i efektywne wywiązywanie się z jego mandatu, zwłaszcza w zakresie ochrony praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych. Komitet zaleca również zagwarantowanie niezawisłości Biura.

Niedyskryminacja

9. Komitet jest zaniepokojony, że ustawa o równym traktowaniu nie zapewnia kompleksowej ochrony przed dyskryminacją ze wszystkich względów wymienionych w Pakcie (art. 2).

10. Komitet zaleca Państwu-stronie zmianę ustawy o równym traktowaniu z 2010 r. tak, aby odpowiadała postanowieniom art. 2 Paktu, tak by obejmowała wszystkie zabronione przesłanki dyskryminacji, w tym z uwzględnieniem komentarza ogólnego Komitetu nr 20 (2009) dotyczącego niedyskryminacji w kontekście praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych.

11. Odnotowując działania Państwa-strony mające na celu zwalczanie dyskryminacji, Komitet wyraża zaniepokojenie utrzymującą się w społeczeństwie dyskryminacją Romów oraz przeszkodami, na jakie napotykają osoby i grupy znajdujące się w niekorzystnej sytuacji i zmarginalizowane w dostępie do podstawowych usług społecznych i świadczeń pomocy społecznej w Państwie-stronie (art. 2).

12. **Komitet zaleca Państwu-stronie zwiększenie wysiłków mających na celu promowanie pełnego korzystania z praw określonych w Pakcie, w tym praw Romów oraz innych osób i grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji i zmarginalizowanych do mieszkań, opieki zdrowotnej, zabezpieczenia społecznego i edukacji.**

Równość kobiet i mężczyzn

13. Komitet jest zaniepokojony utrzymywaniem się w Polsce stereotypów dotyczących roli kobiet i mężczyzn w rodzinie i społeczeństwie, co ma niekorzystny wpływ na korzystanie przez kobiety z praw wynikających z Paktu. Komitet wyraża również zaniepokojenie wysokim odsetkiem kobiet zatrudnionych w nisko wynagradzanych sektorach oraz zbyt niskim odsetkiem kobiet na stanowiskach decyzyjnych w sektorze publicznym i prywatnym (art. 3).

14. **Komitet zaleca Państwu-stronie zwiększenie wysiłków mających na celu osiągnięcie rzeczywistej równości kobiet i mężczyzn. Komitet zaleca Państwu-stronie:**

a) **podjęcie działań mających na celu zmianę stereotypowego postrzegania ról płci przez społeczeństwo, w tym prowadzenie kampanii podnoszących świadomość równych szans na karierę zawodową i równego dzielenia się obowiązkami rodzinnymi przez kobiety i mężczyzn,**

b) **skuteczne zwalczanie podziału ze względu na płeć na rynku pracy, w tym poprzez wykorzystywanie specjalnych środków tymczasowych,**

c) **intensyfikację wysiłków na rzecz zwiększenia odsetka kobiet na stanowiskach decyzyjnych w sektorze publicznym i prywatnym.**

Bezrobocie

15. Komitet jest zaniepokojony, że mimo spadku stopy bezrobocia w Państwie-stronie niektóre osoby i grupy znajdujące się w niekorzystnej sytuacji i zmarginalizowane są nadal niewspółmiernie silniej dotknięci bezrobociem, w tym osoby młode, długotrwale bezrobotni oraz Romowie (art. 6).

16. **Komitet zaleca Państwu-stronie przegląd przepisów i różnych programów na rzecz osób bezrobotnych, takich jak ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, program "Aktywizacja i Integracja" oraz Program integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014-2020, aby znaleźć sposób na poprawę dostępu tych grup do pracy. W tym kontekście Komitet zwraca uwagę Państwa-strony na komentarz ogólny nr 18 (2005) dotyczący prawa do pracy.**

Sprawiedliwe i korzystne warunki pracy

17. Komitet jest zaniepokojony wysokim odsetkiem umów tymczasowych, zwłaszcza umów cywilnoprawnych, oraz wysokim odsetkiem niskopłatnej pracy. Komitet wyraża również zaniepokojenie, że umowy cywilnoprawne mogą mieć negatywny wpływ na korzystanie z prawa do sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy przez osoby pracujące na ich podstawie. Komitet jest też zaniepokojony faktem, że tacy pracownicy nie są objęci ubezpieczeniem zdrowotnym ani społecznym (art. 7 i art. 9).

18. **Komitet zaleca Państwu-stronie:**

a) **podjęcie wszelkich odpowiednich działań mających na celu zmniejszenie skali zatrudnienia tymczasowego, w tym poprzez tworzenie możliwości bezpiecznego zatrudnienia i sprawiedliwe wynagradzanie,**

b) dalsze podnoszenie wynagrodzenia minimalnego w celu zagwarantowania godziwych warunków życia pracownikom i ich rodzinom,

c) zagwarantowanie, w prawie i w praktyce, pełnych praw pracowniczych i do zabezpieczenia społecznego osobom pracującym na podstawie umów cywilnoprawnych.

19. W tym kontekście Komitet zwraca uwagę Państwa-strony na komentarz ogólny nr 23 (2016) dotyczący sprawiedliwych i godnych warunków pracy.

Szara strefa

20. Odnotowując działania podjęte w celu zwalczania szarej strefy, Komitet wyraża zaniepokojenie dużą skalą tego zjawiska, zwłaszcza w rolnictwie, budownictwie i usługach instalacyjnych. Komitet wyraża zaniepokojenie brakiem dostępu osób pracujących w szarej strefie do podstawowych usług oraz do ochrony pracowniczej i socjalnej. Komitet jest również zaniepokojony warunkami pracy imigrantów (art. 7).

21. Komitet wzywa Państwo Stronę do podjęcia dodatkowych działań mających na celu:

a) zapewnienie dostępu osób pracujących w szarej strefie do podstawowych usług oraz do ochrony pracowniczej i socjalnej,

b) nadanie Państwowej Inspekcji Pracy uprawnień do przeprowadzania inspekcji we wszystkich sektorach gospodarki, a także zwiększenie środków, którymi dysponuje i jej potencjału,

c) ochronę pracowników migrujących przed wszelkimi formami wyzysku i wykorzystywania.

Równe wynagradzanie za pracę o równej wartości

22. Z zadowoleniem przyjmując wysiłki Państwa-strony mające na celu zapewnienie równego wynagradzania za pracę o równej wartości, Komitet wyraża zaniepokojenie, że wysiłki te nie są w pełni skuteczne (art. 7).

23. Komitet zaleca Państwu-stronie podjęcie dalszych działań mających na celu zmniejszenie różnic wynagrodzeń za pracę o równej wartości, w tym poprzez:

a) egzekwowanie przepisów i wzmocnienie potencjału inspekcji pracy w zakresie monitorowania różnic wynagrodzeń,

b) opracowanie narzędzi oceny służących kontroli nad przestrzeganiem zasady równego wynagradzania za pracę o równej wartości,

c) zwiększenie przejrzystości wynagrodzeń, zwłaszcza w sektorze publicznym,

d) promowanie polityki równouprawnienia w miejscu pracy.

Prawo do organizowania się w związki zawodowe

24. Komitet z zadowoleniem przyjmuje wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 2 czerwca 2015 r. (K1/13) potwierdzający prawo osób pracujących na podstawie umów cywilnoprawnych do wstępowania do związków zawodowych i zakładania ich, lecz wyraża zaniepokojenie faktem, że wyrok ten nie został jeszcze wdrożony (art. 8).

25. Komitet zachęca Państwo-stronę do jak najszybszego wprowadzenia zmian przepisów niezbędnych do wykonania tego wyroku oraz do zagwarantowania ich zgodności z art. 8 Paktu.

Zabezpieczenie społeczne

26. Z zadowoleniem przyjmując projekt podniesienia kwot emerytur i rent w 2017 r., Komitet wyraża zaniepokojenie: a) brakiem postępu w zakresie ujednoczenia systemu emerytalnego, b) że kryterium dochodowe stosowane na potrzeby przyznawania świadczeń pomocy społecznej jest niższe niż minimum socjalne dla większości typów rodzin, c) liczbą osób żyjących w skrajnym ubóstwie, które nie otrzymują pomocy, d) praktycznymi trudnościami napotykanymi przez romskich migrantów (pochodzących również z państw UE) i osoby bezdomne w dostępie do pomocy, z uwagi na brak wymaganych dokumentów (art. 9).

27. **Komitet zaleca Państwu-stronie:**

- a) **podjęcie działań rozwiązań mających na celu ujednoczenie systemu emerytalnego oraz ujednoczenie zasad i przepisów,**
- b) **zagwarantowanie objęcia ochroną i udzielania odpowiednich świadczeń wszystkim pracownikom oraz świadczeń bezskładkowych wszystkim osobom i rodzinom znajdującym się w niekorzystnej sytuacji i zmarginalizowanym, aby zapewnić im odpowiedni standard życia,**
- c) **obliczanie kwot świadczeń z pomocy społecznej na podstawie precyzyjnej oceny ubóstwa,**
- d) **rozwiązanie praktycznych problemów, na jakie natrafiają osoby i grupy znajdujące się w niekorzystnej sytuacji i zmarginalizowane przy ubieganiu się o pomoc i otrzymywaniu jej,**
- e) **Komitet zwraca uwagę Państwa-strony na komentarz ogólny nr 19 (2007) dotyczący prawa do zabezpieczenia społecznego.**

Przemoc w rodzinie

28. Odnotowując, że zgwałcenie stanowi, na mocy Kodeksu karnego Państwa-strony, przestępstwo, Komitet wyraża zaniepokojenie brakiem wyraźnej kryminalizacji zgwałcenia małżeńskiego. Komitet jest również zaniepokojony niewystarczającym wdrożeniem środków ochrony ofiar przemocy w rodzinie (art. 10).

29. **Komitet zaleca Państwu-stronie:**

- a) **nowelizację Kodeksu karnego w celu wyraźnej kryminalizacji zgwałcenia małżeńskiego,**
- b) **zagwarantowanie ofiarom przemocy w rodzinie niezwłocznej ochrony i skuteczną realizację nakazów ochrony, wydawanych wobec sprawców przemocy domowej,**
- c) **zwiększenie liczby ośrodków i innych służb udzielających ochrony i pomocy ofiarom przemocy, w tym przyspieszenie utworzenia całodobowej infolinii, z zapewnionym tłumaczeniem,**
- d) **prowadzenie kampanii podnoszących świadomość, mających na celu wyeliminowanie w społeczeństwie akceptacji przemocy wobec kobiet oraz rozpowszechnianie informacji na temat dostępnych środków zapobiegania aktom przemocy wobec kobiet.**

Opieka nad dzieckiem

30. Z zadowoleniem przyjmując wdrożenie programu „Rodzina 500 plus” oraz wysiłki w celu zwiększenia liczby placówek opieki nad dzieckiem, Komitet zauważa z niepokojem,

że liczba tego typu placówek, zwłaszcza dla dzieci w wieku do 3 lat, pozostaje zbyt niska (art. 10).

31. Komitet zaleca Państwu-stronie intensyfikację wysiłków mających na celu zagwarantowanie istnienia, dostępności i przystępności cenowej usług opieki nad dziećmi, zwłaszcza dziećmi poniżej 3 roku życia.

Ubóstwo

32. Odnotowując działania podjęte przez Państwo Stronę w celu rozwiązania problemu ubóstwa, Komitet wyraża zaniepokojenie znaczną skalą ubóstwa i skrajnego ubóstwa, zwłaszcza dzieci, rodzin wielodzietnych i osób oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji i zmarginalizowanych (art. 11).

33. Komitet zaleca Państwu-stronie zwiększenie wysiłków mających na celu zagwarantowanie ukierunkowanego wsparcia wszystkim osobom żyjącym w ubóstwie lub zagrożonym ubóstwem, zwłaszcza dzieciom, rodzinom wielodzietnym, bezrobotnym, emerytom i rencistom, rolnikom, migrantom, Romom, w tym pochodzącym z państw członkowskich z Unii Europejskiej, oraz innym osobom i grupom dyskryminowanym oraz zmarginalizowanym, w tym bezdomnym nieotrzymującym świadczeń socjalnych. Komitet zwraca uwagę Państwa-strony na oświadczenie na temat ubóstwa i Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych (E/C.12/2001/10).

Mieszkalnictwo

34. Komitet jest zaniepokojony poważnym niedostatkiem mieszkań w Państwie-stronie, w tym niedoborem mieszkań socjalnych, mieszkań za przystępną cenę i schronień kryzysowych. Komitet jest również zaniepokojony: a) niedoborem wolnych mieszkań w gminach i brakiem środków na budowę nowych domów, b) znacznym odsetkiem osób mieszkających w przeludnionych mieszkaniach, c) listami oczekujących na przyznanie mieszkania socjalnego, co może trwać nawet siedem lat, d) eksmisjami do schronisk dla bezdomnych, bez przyznawania alternatywnych mieszkań (art. 11).

35. Komitet zaleca Państwu-stronie intensyfikację wysiłków mających na celu:

a) **nadanie priorytetu polityce mieszkaniowej, rozwiązanie problemu niedoboru mieszkań, poprawę jakości mieszkań i podjęcie wszelkich niezbędnych działań mających na celu oferowanie mieszkań za przystępną cenę i mieszkań socjalnych, zwłaszcza osobom i grupom znajdującym się w niekorzystnej sytuacji i zmarginalizowanym,**

b) **ulatwienie dostępu do mieszkań socjalnych Romom, zachęcanie do zapewniania osobom żyjącym w nieformalnych miejscach zamieszkania oraz poprawę warunków w tego typu miejscach przez zapewnienie dostępu do podstawowych usług, na podstawie rzeczywistego porozumienia z zainteresowanymi społecznościami i osobami,**

c) **podejmowanie skutecznych działań mających na celu wykorzenienie segregacji społeczności romskich i zapobieganie aktom dyskryminacji Romów, którzy planują zakup bądź wynajem mieszkania poza odrębnymi osiedlami,**

d) **konsultowanie z zainteresowanymi społecznościami i osobami w toku całej procedury eksmisji, zapewnianie należnych gwarancji procesowych i zapewnianie alternatywnego zakwaterowania lub odszkodowania umożliwiającego zakup odpowiedniego mieszkania.**

36. **Komitet zwraca uwagę Państwa-strony na komentarz ogólny nr 4 (1991) dotyczący prawa do odpowiedniego mieszkania oraz komentarz ogólny nr 7 (1997) dotyczący przymusowych eksmisji.**

Niedożywienie i prawo do odpowiedniego wyżywienia

37. Odnotowując programy mające na celu ograniczenie niedożywienia w Państwie-stronie, Komitet wyraża zaniepokojenie brakiem bezpieczeństwa żywnościowego i niepokojącymi wskaźnikami niedożywienia, zwłaszcza osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, rodzin z dziećmi mających niskie dochody oraz osób mieszkających na obszarach wiejskich.

38. **Komitet zaleca Państwu-stronie:**

a) **intensyfikację wysiłków mających na celu rozwiązanie problemu braku bezpieczeństwa żywnościowego i niedożywienia osób i grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji i zmarginalizowanych, zwłaszcza osób żyjących w ubóstwie lub nim zagrożonych, a także promowanie zdrowego odżywiania się,**

b) **korzystania z komentarza ogólnego nr 12 (1999) dotyczącego prawa do właściwego wyżywienia oraz do „Dobrowolnych wytycznych służących wspieraniu stopniowego zapewniania prawa do odpowiedniego wyżywiania w kontekście krajowego bezpieczeństwa żywności”, przyjętych przez Organizację Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa.**

39. **Żywność dzieci i otyłość – Komitet jest zaniepokojony wzrostem liczby przypadków otyłości dzieci i niskim odsetkiem matek karmiących piersią, zwłaszcza dzieci w wieku 2–6 miesięcy (art. 11).**

40. **Komitet zaleca Państwu-stronie:**

a) **wprowadzenie wyższych podatków od żywności śmieciowej i słodkich napojów oraz rozważenie możliwości wprowadzenia bardziej restrykcyjnych przepisów dotyczących reklamowania tego typu produktów, zwłaszcza w szkołach i obiektach rekreacyjnych, przy zapewnieniu poprawy dostępu do zdrowego żywienia,**

b) **wzmocnienie działań wspierających karmienie piersią, w tym takich jak przerwy na karmienie bądź pomieszczenia do karmienia w miejscach pracy i miejscach publicznych,**

c) **regularne gromadzenie zdezagregowanych danych dotyczących sposobów karmienia noworodków i małych dzieci, w tym karmienia piersią, a także pełne wdrożenie Międzynarodowego kodeksu wprowadzania do obrotu substancji zastępujących mleko kobiece.**

Dostęp do opieki zdrowotnej

41. Odnotowując wysiłki Państwa-strony mające na celu poprawę publicznej opieki zdrowotnej, Komitet wyraża zaniepokojenie: a) niezadowalającym dostępem do świadczeń medycznych, w tym brakiem dostępu do podstawowych świadczeń medycznych w ramach publicznego systemu ubezpieczeń zdrowotnych i długim okresem oczekiwania na świadczenia, b) niską jakością niektórych świadczeń medycznych, c) brakiem odpowiedniej opieki geriatrycznej, d) nierównym dostępem do świadczeń kardiologicznych i diabetologicznych w różnych regionach.

42. **Komitet zaleca Państwu-stronie:**

a) **intensyfikację wysiłków mających na celu zapewnienie wszystkim dostępnym świadczeniom opieki zdrowotnej, w tym poprzez przeprowadzenie**

kompleksowej oceny potrzeb w zakresie publicznej opieki zdrowotnej, przyznawanie odpowiednich środków finansowych, zapewnienie wystarczającej liczby wykwalifikowanego personelu medycznego oraz poszerzenie terytorialnego zakresu opieki zdrowotnej,

b) zagwarantowanie dostępu do podstawowych świadczeń opieki zdrowotnej osobom i grupom znajdującym się w niekorzystnej sytuacji i zmarginalizowanym,

c) w tym kontekście Komitet zwraca uwagę Państwa-strony na komentarz ogólny nr 14 (2000) dotyczący prawa do najlepszego możliwego stanu zdrowia.

Zdrowie seksualne i prokreacyjne

43. Komitet jest zaniepokojony wysoką liczbą niebezpiecznych zabiegów aborcji przeprowadzanych w Państwie-stronie oraz licznymi przeszkodami w dostępie do bezpiecznej, legalnej aborcji. Komitet jest również zaniepokojony restrykcyjnymi przepisami obowiązującymi w Państwie-stronie oraz projektem ustawy zakazującej aborcji, który był przedmiotem dyskusji w parlamencie w czasie prowadzenia dialogu, zakładającym dalsze ograniczenie możliwości przeprowadzenia aborcji, chociaż przepisy Państwa-strony są już i tak ekstremalnie restrykcyjne w tym zakresie. Komitet wyraża również zaniepokojenie faktem, że w wyniku wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 7 października 2015 r. (K 12/14) ani przedstawiciele zawodów medycznych powołujący się na klauzulę sumienia by odmówić przeprowadzenia aborcji, ani zakłady opieki zdrowotnej nie mają obowiązku skierowania kobiety pragnącej poddać się zabiegowi aborcji do innej placówki, co jeszcze bardziej ogranicza dostęp do bezpiecznej i zgodnej z prawem aborcji (art. 12).

44. Komitet zaleca Państwu-stronie:

a) zagwarantowanie rzeczywistego dostępu do bezpiecznej i zgodnej z prawem aborcji, podjęcie skutecznych działań w celu zapobiegania niebezpiecznym aborcjom oraz zapewnienie poaborcyjnej opieki i pomocy psychologicznej osobom jej potrzebującym,

b) pilne ustanowienie i uregulowanie w prawie skutecznego mechanizmu kierowania pacjentek do innych placówek medycznych w przypadku skorzystania przez członka personelu medycznego z klauzuli sumienia,

c) ponowne rozważenie projektu ustawy zakazującej aborcji, gdyż stoi on w sprzeczności z innymi prawami podstawowymi, takimi jak prawo kobiety do zdrowia i życia, a także narusza godność kobiety.

45. Komitet jest zaniepokojony trudnościami, jakie napotykają kobiety i osoby w wieku dojrzewania w dostępie do świadczeń w zakresie zdrowia seksualnego i prokreacyjnego oraz do środków antykoncepcyjnych, w tym potrzebą uzyskania zgody rodziców na dostęp do świadczeń ginekologicznych przez osoby w wieku poniżej 18 lat.

46. Komitet wzywa Państwo-stronę do:

a) zagwarantowania każdemu dostępu do świadczeń w zakresie zdrowia seksualnego i prokreacyjnego oraz informacji na ich temat oraz do przystępnych cenowo, bezpiecznych i skutecznych środków antykoncepcyjnych,

b) promowania kompleksowej i dostosowanej do wieku odbiorcy edukacji na temat seksualności człowieka dla przedstawicieli obu płci w szkołach i otoczeniu nieformalnym,

c) uwzględnienia zaleceń Specjalnego sprawozdawcy do spraw prawa każdego człowieka do najwyższego możliwego standardu zdrowia fizycznego i psychicznego, zawartych w sprawozdaniu z misji do Polski (A/HRC/14/20/Add.3, pkt 85),

47. W tym kontekście Komitet zwraca uwagę Państwa-strony na komentarz ogólny nr 22 (2016) dotyczący prawa do zdrowia seksualnego i prokreacyjnego.

Zdrowie psychiczne

48. Odnotowując działania podjęte przez Państwo-stronę, Komitet jest zaniepokojony brakiem odpowiedniego finansowania placówek i świadczeń w zakresie zdrowia psychicznego, niedostatecznym nadzorem sądowym nad przyjmowaniem pacjentów do szpitali psychiatrycznych i ich pobytem w tego typu placówkach, a także odbywaniem kar pozbawienia wolności w zakładach karnych przez osoby dotknięte niepełnosprawnością psychospołeczną (art. 12).

49. Komitet wzywa Państwo-stronę do:

a) zwiększenia nakładów finansowych na świadczenia i na zasoby ludzkie w obszarze zdrowia psychicznego, aby zagwarantować odpowiednie funkcjonowanie opieki w tym zakresie,

b) zagwarantowania pełnego poszanowania praw człowieka pacjentów szpitali psychiatrycznych, w tym poprzez niezależny i skuteczny monitoring terapii oraz skuteczny nadzór sądowy nad nakazami przymusowego leczenia w szpitalu psychiatrycznym,

c) zagwarantowania, że terapia odbywa się wyłącznie za nieprzymuszoną i świadomą zgodą pacjenta,

d) promowania alternatywnych form terapii, w tym ambulatoryjnej.

Przeciwdziałanie narkomanii i prawo do zdrowia

50. Komitet zaniepokojony jest niewystarczającym zakresem leczenia substytucyjnego osób uzależnionych od heroiny, zwłaszcza w zakładach karnych, wysokim odsetkiem osób cierpiących na AIDS i zapalenie wątroby typu C wśród osób przyjmujących narkotyki dożylnie, zmniejszeniem liczby programów wymiany igieł i strzykawek oraz kryminalizacją posiadania bardzo małych ilości substancji narkotycznych co, z obawy przed karą, utrudnia dostęp do leczenia substytucyjnego lub do programów ograniczania szkód zdrowotnych (art. 12).

51. Komitet zaleca Państwu-stronie rozszerzenie zakresu leczenia substytucyjnego uzależnienia od opioidów, intensyfikacji programów ograniczania szkód, zwłaszcza programów wymiany igieł i strzykawek, oraz do ponownego rozważenia potrzeby kryminalizacji posiadania małych ilości narkotyków.

Edukacja

52. Odnotowując wysiłki Państwa-strony w dziedzinie edukacji, Komitet wyraża zaniepokojenie trudnościami dzieci z obszarów wiejskich i małych miast oraz dzieci ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy i nielegalnych imigrantów w dostępie do wysokiej jakości edukacji. Komitet zaniepokojony jest również niską frekwencją dzieci romskich w szkole podstawowej, wysokim wskaźnikiem tych dzieci przedwcześnie kończących naukę, nadreprezentacją w szkołach specjalnych oraz małą liczbą w szkołach ponadpodstawowych i wyższych (art. 13).

53. Komitet zachęca Państwo Stronę do:

a) zapewnienia dzieciom z obszarów wiejskich i małych miast oraz dzieciom ubiegającym się o nadanie statusu uchodźcy i nielegalnym imigrantom dostępu do bezpłatnej, wysokiej jakości obowiązkowej edukacji na szczeblu podstawowym,

b) dalszego wspierania edukacji dzieci ze środowisk znajdujących się w niekorzystnej sytuacji i zmarginalizowanych, zwłaszcza dzieci romskich, w w szkołach ponadpodstawowych i wyższych oraz kończenia tego typu szkół,

c) intensyfikacji wysiłków mających na celu zwiększenie liczby romskich dzieci zapisywanych do szkoły i pozostających w systemie edukacji oraz poprawy ich wyników w nauce, w tym poprzez: zapewnienie opieki dydaktycznej i pedagogicznej, programy nauki języka polskiego i specjalne środki pomocowe, realizowane wśród Romów kampanii podnoszących świadomość znaczenia edukacji dla przyszłości ich dzieci oraz angażowanie społeczności romskiej do realizacji programów edukacyjnych,

d) podejmowania dalszych prób rozwiązania problemu zbyt dużej liczby romskich dzieci uczących się w szkołach specjalnych, w tym do przeprowadzenia przeglądu kryteriów klasyfikacji oraz wprowadzenia programów edukacyjnych sprzyjających włączeniu społecznemu i integracji,

e) promowania edukacji na obszarach wiejskich i oddalonych, w tym przez doprowadzanie i udostępnianie internetu,

54. W tym kontekście Komitet zwraca uwagę Państwa-strony na komentarz ogólny nr 13 (1999) dotyczący prawa do edukacji.

Prawa kulturalne

55. Odnotowując działania podjęte przez Państwo-stronę w tej dziedzinie, Komitet jest zaniepokojony, że są one nadal niewystarczające z punktu widzenia ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych i etnicznych (art. 15).

56. Komitet zachęca Państwo Stronę do intensyfikacji wysiłków mających na celu rozszerzenie ochrony i promocję tożsamości kulturowej mniejszości poprzez, między innymi, zwiększenie nakładów na pomoc organizacjom i instytucjom pracującym na rzecz tożsamości kulturowej mniejszości, a także ochronę i promocję używania języków mniejszości narodowych i etnicznych, w tym w szkołach i życiu publicznym.

D. Inne zalecenia

57. Komitet zachęca Państwo-stronę do ratyfikacji Protokołu fakultatywnego do Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych.

58. Komitet zachęca Państwo-stronę do rozważenia ratyfikacji Międzynarodowej konwencji o ochronie wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem oraz Międzynarodowej konwencji o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin.

59. Komitet zaleca Państwu-stronie wypełnianie obowiązków wynikających z Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych oraz zagwarantowanie możliwości pełnego korzystania z tych praw, w ramach realizacji Programu działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030 na szczeblu krajowym, przy wsparciu i współpracy ze strony partnerów międzynarodowych, gdy to konieczne. Osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju byłoby w znacznym stopniu ułatwione, gdyby w Państwie-stronie utworzono niezależny mechanizm

monitorowania postępu, a beneficjentów programów publicznych traktowano jak posiadaczy praw, którzy mogą je egzekwować. Realizacja celów zrównoważonego rozwoju w oparciu o uczestnictwo, odpowiedzialność i niedyskryminację, zagwarantuje, że z procesu tego nikt nie zostanie wykluczony.

60. Komitet zaleca Państwu-stronie opracowanie i stosowanie odpowiednich wskaźników realizacji praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych w celu ułatwienia oceny postępów Państwa-strony w wywiązywaniu się z obowiązków wynikających dla niego z Paktu wobec poszczególnych grup w społeczeństwie. W tym kontekście Komitet zaleca Państwu-stronie zapoznanie się z ramami koncepcyjnymi i metodologicznymi wskaźników praw człowieka, które opracowało Biuro Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka (HRI/MC/2008/3).

61. Komitet zwraca się do Państwa-strony o jak najszersze udostępnienie niniejszych uwag końcowych opinii publicznej na szczeblu krajowym, samorządowym i lokalnym, zwłaszcza o rozpowszechnienie ich wśród parlamentarzystów, urzędników państwowych i władz sądowych, oraz o poinformowanie Komitetu w następnym sprawozdaniu okresowym o wszelkich działaniach podjętych w celu ich wdrożenia. Komitet zachęca również Państwo-stronę do dalszego angażowania organizacji pozarządowych i innych członków społeczeństwa obywatelskiego w monitorowanie realizacji niniejszych uwag końcowych oraz, przed przedłożeniem kolejnego sprawozdania okresowego, w proces konsultacji, na szczeblu krajowym.

62. Komitet wyznacza 31 października 2021 r. jako termin na złożenie przez Państwo-stronę siódmego sprawozdania okresowego, zgodnego z wytycznymi Komitetu dotyczącymi sprawozdawczości z 2008 r. (E/C.12/2008/2). Komitet zwraca się także do Państwa-strony o uaktualnienie jej dokumentu podstawowego zgodnie ze zharmonizowanymi wytycznymi w sprawie sprawozdawczości na mocy międzynarodowych traktatów o ochronie praw człowieka (zob. HRI/GEN/2/Rev.6, rozdział I).
